

Денис КАМЕНЦЕВ

здобувач кафедри гуманітарних наук

Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2115-6197>

e-mail: deniskamentsev@yahoo.com

ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА САЛЬСЬКОГО

Розглянуто основні напрями публіцистичної діяльності генерал-хорунжого, військового міністра УНР (Української Народної Республіки) та УНР в екзилі Володимира Сальського, яка стала невід’ємною складовою його громадсько-політичної активності. Наголошено, що захоплення журналістикою було притаманне багатьом визначним діячам початку ХХ ст., а В. Сальський вважав публіцистику важливим елементом просвітницької діяльності, в умовах війни – дієвим засобом ідеологічного впливу на населення, формування у нього національної свідомості та патріотизму.

Відзначено, що перші проби пера військово-політичного діяча припадають на 1920 р., а поштовхом до них став власний досвід участі в бойових діях як у роки Першої світової війни, так і Української національної революції, складні внутрішньо- та зовнішньополітичні обставини в Україні й боротьба з більшовицькою Росією. Встановлено, що піковим у його журналістській діяльності став емігрантський період, особливо друга половина 1920-х років. Розглянуто видання, з якими співпрацював В. Сальський, зокрема «Табор», «Гуртуймося», «Тризуб», «За державність».

Акцентовано, що дописи міністра об’єднують національно-державницька тематика, пропаганда патріотизму, щира віра в успіх української справи і konieczність побудови незалежної соборної України. Відзначено, що центральний лейтмотив майже усіх публікацій – це військо, історія його становлення, звитяга у національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр., а також роль у подальшій боротьбі за втілення національної ідеї. Проаналізовано статті В. Сальського. Підсумовано, що його дописи продемонстрували неабиякий письменницький талант автора, а публікації на військово-політичну і військово-історичну тематику – глибокі знання з політології, теорії та практики військової справи, міжнародної політики. Констатовано, що публіцистика В. Сальського відіграла важливу роль у популяризації української національної ідеї, а також розвитку культурно-просвітницького й національного життя українців в еміграції.

Ключові слова: Володимир Сальський, військовий міністр, публіцистика, «Тризуб», національна ідея.

Володимир Сальський – один із найвідоміших військових діячів Української національної революції 1917–1921 рр., генерал-хорунжий Армії УНР, військовий міністр, який на полі бою і в політиці обстоював ідею незалежної суверенної

Української держави. Вишколений ще на фронтах Першої світової війни, він зробив блискучу військову кар'єру. Водночас у складних для держави внутрішньо- і зовнішньополітичних обставинах, очоливши Міністерство військових справ, взяв на себе відповідальність за збройну боротьбу з більшовиками. А після переходу військ УНР на територію Польщі продовжив активну роботу з розбудови Української держави в еміграції.

Постать В. Сальського – одна з найменш досліджених в українській історіографії. Упродовж багатьох десятиліть його особистість, позначену тавром «буржуазного націоналіста», ігнорувала радянська історична наука. Не було жодної інформації ні у наукових, ні в енциклопедичних виданнях, навіть у негативному контексті. Лише епізодичні згадки у працях діаспорних істориків дозволили відтворити основні віхи його життя. Тим паче, що більшість досліджень – радше джерела, адже їхні автори – очевидці й безпосередні учасники подій. Із проголошенням незалежності України в наукових колах значно зріс інтерес до історії національно-визвольних змагань українського народу першої половини ХХ ст., зокрема і до окремих персоналій цієї боротьби. Біографічну інформацію про Володимира Сальського можна почерпнути із праць Ярослава Тинченка¹, Олександра Колянчука, Миколи Литвина, Кіма Науменка², Віктора Голубка³, Олександра Колянчука⁴, Івана Стасюка⁵. Показово, що в останні роки побачили світ і ґрунтовні дослідження, присвячені різним аспектам військово-політичної діяльності генерал-хорунжого УНР – статті Павла Слюсаренка⁶ й Дениса Каменцева⁷. Сьогодні зовсім недослідженою залишається публіцистична спадщина В. Сальського. Це зумовлено, передовсім, браком джерел. У силу історичних обставин (вимушена еміграція, воєнні дії на території Польщі під час Другої світової війни) майже не збереглися особисті матеріали В. Сальського, за якими можна було б детально відтворити його журналістські зацікавлення. Дотепер вдалося виявити лише поодинокі публікації генерала на сторінках емігрантських часописів і спогади про роботу у складі редакційних колегій.

Мета статті – всебічно висвітлити основні напрями й особливості публіцистичної діяльності В. Сальського, тематику статей, видання, з якими він співпрацював.

¹ Тинченко Я. *Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921)*: у 2-х кн. Київ: Темпора, 2007. Кн. 1. 535 с.; 2011. Кн. 2. 422 с.

² Колянчук О., Литвин М., Науменко К. *Генералітет Українських визвольних змагань. Біографи генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ століття*. Львів, 1995. 285 с.

³ Голубко В. *Полководці Симона Петлюри. Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920 / під ред. Т. Кшонстка*. Варшава, 2010. С. 92–109.

⁴ Колянчук О. *Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939)*. Львів, 2000. 278 с.

⁵ Стасюк І. М. *Військова еліта України доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.: командувачі Дієвої Армії УНР*. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2012. № 724: Держава та армія. С. 158–163.

⁶ Слюсаренко П. М. Внесок військового міністра Української Народної Республіки генерал-хорунжого Володимира Сальського у реформування Української Армії у 1920 році. *Воєнно-історичний вісник*: зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 2(28). С. 70–82.

⁷ Каменцев Д. «Мене завжди тишило й почасти дивувала та велика напружена праця, яку переводять наші вояки...»: роль Володимира Сальського в організації української військової еміграції (1921–1940). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. І. Соляр. Львів, 2018. Вип. 31. С. 190–202.

З'ясувати роль і значення публіцистики відомого військово-політичного діяча для культурно-просвітницького й національного життя українців в еміграції.

Володимир Петрович Сальський (1885–1940) – приклад щирого патріота, національно свідомого політика-державника, військового, що все життя присвятив боротьбі за незалежну й самостійну Україну. Обравши військову кар'єру, він свідомо втілював свою мрію: одним із найкращих випускників* закінчив Військову академію Генерального штабу в Петербурзі (1912); під час Першої світової війни воював на Північно-Західному фронті, дослужився до звання підполковника⁸. Його героїзм і хоробрість відзначені численними нагородами – всіма орденами аж до Святого Володимира IV ступеня і навіть французьким орденом Почесного легіону⁹. У часи Української національної революції як прихильник ідеї самостійності брав активну участь у розбудові Української держави: спершу українізував військові частини північного флоту російської армії, згодом долучився до організації армії та військової освіти¹⁰. У 1919 р. В. Сальський очолив одну з найчисельніших і найбоекватніших – Запорізьку групу Дієвої армії УНР, яка відіграла провідну роль у звільненні від більшовиків Проскурова, Вінниці й Києва¹¹. Своєрідною оцінкою його фаховості й бойових заслуг стало призначення 26 вересня командувачем Дієвої армії, а 5 листопада 1919 р. – військовим міністром УНР¹². Відтоді В. Сальський зосередився на політичній діяльності, налагодженні роботи міністерства, яким керував, а також підготовці до нової наступальної операції на Київ¹³. 5 жовтня 1920 р. йому присвоєне звання генерал-хорунжого УНР¹⁴. У листопаді того ж року після низки поразок у радянсько-польській війні разом із залишками війська та керівництвом УНР В. Сальський перейшов р. Збруч. Відтоді розпочався емігрантський період його діяльності¹⁵. Спершу генерал перебував у таборі для інтернованих у м. Каліш (Польща), а з 1924 р. (до 1940 р.), коли знову обійняв посаду міністра військових справ у Державному центрі (ДЦ) УНР, – у Варшаві¹⁶.

Попри військову кар'єру й активну участь у політичному та громадському житті Володимир Сальський, як і багато його сучасників (Симон Петлюра, Микола Капустянський, Павло Шандрук, Віктор Куш, Василь Филонович, Олександр Удовиченко, Василь Прохода та ін.), займався публіцистикою. Він усвідомлював, що важлива складова побудови національної держави – це просвіта населення, підвищення рівня його національної свідомості. А єдиним засобом для досягнення цього в умовах війни та еміграції була преса.

* За особливі заслуги в навчанні В. Сальський був нагороджений срібною медаллю, а його ім'я було занесене на мармурову дошку академії Генерального штабу.

⁸ Слюсаренко П. М. Внесок військового міністра... С. 71.

⁹ Голубко В. Полководці Симона Петлюри... С. 103.

¹⁰ Бендюк М., Іванушенко Г., Марчук І. Постаті діячів українського визвольного руху першої пол. ХХ ст. *Острозький краєзнавчий збірник*. (Острів). 2008. Вип. 3. С. 130.

¹¹ Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Київ: Темпора, 2007. Кн. 1. С. 385.

¹² Там само. С. 385; Голубко В. Полководці Симона Петлюри... С. 103

¹³ Слюсаренко П. М. Внесок військового міністра... С. 80.

¹⁴ Тинченко Я. Офіцерський корпус... С. 385.

¹⁵ Валійський А. Генерал Володимир Сальський. *Вісті комбатанта*. URL: http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2009/02/blog-post_03.html

¹⁶ Лівницький М. А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками. Мюнхен; Філядельфія, 1984. С. 19.

Статті В. Сальського об'єднують національно-державницька тематика, щира віра в успіх української справи й конечність побудови незалежної соборної України. Втім, центральний лейтмотив майже всіх публікацій – військо. Автор розумів, у яких обставинах опинилися військові після втрати української державності: без належного фінансового забезпечення, розпорошені територіями різних держав, деморалізовані, без жодних перспектив. Тому у статтях прямо чи опосередковано намагався освітати звитягу армії, її незламний дух, щоб у складних суспільно-політичних умовах запобігти моральному занепаду вояків, зберегти в їхніх лавах патріотизм, віру в перемогу.

Одна з перших публікацій В. Сальського «Східне питання. Аналіз стратегічно-політичного становища на Україні в 1919 році» побачила світ у лютому 1920 р. на сторінках віденського тижневика «Воля»*. Це – стаття політологічного змісту, що ґрунтується на власних, набутих під час воєнних операцій, спостереженнях автора. Вона присвячена актуальній на той час проблемі – російському більшовизму та його поширенню територією України. В. Сальський подає детальний політологічний аналіз цього явища, з'ясовує його природу, причини популярності (суспільний антагонізм, соціальна й гуманітарна криза, загострені світовою війною), перспективи розвитку. Він навіть проводить своєрідні паралелі між більшовицькою ідеологією та фанатичними релігійними течіями, зокрема радикальним ісламізмом: «Большеви́зм, як нова, до божевілля сміла ідея, майже релі́гія, яка обіцяє своїм adeptам ледве не рай на землі, по істоті своїй надзвичайно активний і імперіалістичний ... Большеви́зм не може довгий час лишатися пасивним, бо для зміцнення і росту йому потрібні рух вперед і боротьба; в бездіяльності большеви́зм загине»¹⁷. Звідси висновок: ця політична сила реалізуватиме свої цілі всіма доступними, гуманними й антигуманними засобами доки не досягне поставленої мети. В. Сальський аналізує два можливі способи боротьби з більшовицьким рухом. Перший – мирний: через соціальні реформи й утвердження демократії; другий – збройного протистояння, який обрали європейські країни, але не змогли реалізувати до кінця. Основна перешкода, на думку автора, – неконсолідованість політичних сил, що протистояли більшовизму, а також роль національного чинника. Підтримка Антантою білогвардійських армій з їхніми лозунгами «єдиної неподільної» («единой неделимой») Росії суперечила націє- і державотворчим процесам, що активізувалися на неросійських територіях колишньої імперії: у Прибалтиці, Україні, Польщі, Білорусі, Кубані, Грузії, Азербайджані тощо¹⁸. Спроба колишніх імперських сил відновити *status quo*, взяти під контроль боротьбу з більшовизмом спричинили осторогу в керівництва щойно проголошених національних

* «Воля» – український тижневик, що виходив у Відні від червня 1919 р. до листопада 1921 р. Часопис широко висвітлював події суспільно-політичного життя в Україні, а також детально інформував читачів про хід боротьби за українську незалежність. Головним редактором був Віктор Піснячевський (псевдонім – Андрій Горленко), до редакції входили: Федір Слісаренко, Лев Шопак, Іван Кедрин, Михайло Єремів. Часопис сповідував політичний плюралізм. На його сторінках публікувались представники різних політичних течій (крім комуністичної), об'єднаних соборницькими позиціями.

¹⁷ Сальський В. Східне питання. Аналіз стратегічно-політичного становища на Україні в 1919 році. *Воля*. (Відень). 1920. Т. 1, ч. 8. С. 342.

¹⁸ Там само. С. 347.

держав, які побачили в цьому загрозу власному існуванню. В. Сальський зауважив, що головна проблема у стосунках білогвардійських генералів й очільників нових держав – абсолютне нехтування демократичних принципів: «Добра воля цих народів повинна була-би відіграти рішачу роллю в цьому процесі. Всі повставші народи могли-би сконсолідуватись в той чи інший спосіб добровільно, в свідомості необхідності і користи цього для себе, але ні в яким разі механічним шляхом примусу, приборкання і панування над всіма націями одної»¹⁹. Але прагнення гегемонії, віддавна притаманне психології росіян, на думку В. Сальського, з ними ж по злому пожартувало. Замість того, щоб улітку 1919 р., заручившись підтримкою українського війська та цілої мережі повстанських загонів, остаточно розбити більшовиків, білогвардійці почали роззброювати мирно налаштовані до них українські бойові підрозділи. Прагнення влади, «політиканство» затьмарили здоровий глузд російських генералів, які через сліпу «ненависть до українського національного руху» «відкинули елементарні принципи військової теорії» і тим самим сприяли перемозі більшовиків²⁰. В. Сальський зі сумом констатує: улітку 1919 р. на території України зіштовхнулися дві сили, характер яких наперед визначив результат боротьби: антибільшовицькі загони з «нежиттєвим пляном» дій, відсутністю «єдності і спільності в операціях проти спільного ворога», охоплені взаємною недовірою і ворожнечею, та більшовики з «єдиною волею, енергією», добре продуманою стратегією, систематично втілюваною в життя²¹. Тож результат протистояння був заздалегідь очевидним.

Підсумовуючи свої думки, автор доходить висновку, що жодна з держав, котра постала на хвилі національних революцій після падіння Російської імперії, не готова чинити дієвого спротиву ідеології пролетаріату, щоби більше, «зараз нема реальних сил для активної боротьби з большевизмом»²². Водночас В. Сальський бачить єдиний можливий шлях для України – поступова розбудова власної держави з національно зорієнтованою владою на демократичних засадах. Саме це – «відвічна вимріяна мета українського народу, за досягнення якої пролито багато крові кращих синів України, і яка повинна бути здійснена на чім то не стало. Чим більш перешкод буде до цього, тим більш тільки буде пролито крові. Запорукою цього рішуча воля і кольосальна потенція повставшого свіжого народу, який не стерпить на своїй шії ніякого чужого ярма»²³.

Найяскравіше публіцистичний талант В. Сальського розвинувся на еміграції. У листопаді 1920 р., перейшовши кордон із залишками Армії УНР, генерал опинився на території Польщі – в таборі для інтернованих у м. Каліш. Попри скрутні матеріальні обставини, нестачу їжі, поганий санітарно-епідеміологічний стан військових В. Сальський розумів, що на той час одне із пріоритетних завдань – збереження ідейної стійкості військових, підтримка їхнього бойового духу при переході до цивільного життя. І досягнути цього можна за допомогою належної організації культурно-просвітнього життя, видання української преси.

¹⁹ Сальський В. Східне питання... С. 344.

²⁰ Там само. С. 348.

²¹ Сальський В. Східне питання. Аналіз стратегічно-політичного становища на Україні в 1919 році. *Воля*. 1920. Т. 2, ч. 9. С. 406–407.

²² Там само. С. 407.

²³ Там само. С. 410.

Перші таборів часописи були військово-історичними чи військово-літературними виданнями. Вони виходили невеличкими тиражами (від кількох до сотні номерів), спершу самвидавні – тиражовані на друкарських машинках, рідше – на шапірографі*. Згодом для їх випуску засновували цілі видавництва.

Одним із таких журналів був військово-літературний часопис «Табор», перше число якого побачило світ у Каліші в липні 1923 р. В. Сальський опосередковано був причетним до організації видання, адже в липні 1924 р. там же став головою правління Української станиці**. Генерал почав дописувати до «Табора», співпрацював із часописом навіть після призначення міністром військових справ УНР. Варто назвати дві його публікації, об'єднані спільною тематикою, – основні засади творення Української армії. Це питання було пріоритетним у діяльності В. Сальського. Адже, як військовий, він усвідомлював, що саме збройні сили – запорука існування незалежної держави, а тому уряд і громадськість повинні докласти максимум зусиль для їх організації й забезпечення. Зокрема, у статті «Головні підстави творення Армії УНР в минулому і майбутньому» В. Сальський, здійснивши екскурс в історію українського війська, зупиняється на головних принципах побудови сучасної боєздатної армії, пошуку нових форм боротьби в нових обставинах суспільно-політичного життя й міжнародної політики²⁴. В іншій публікації генерал акцентує увагу на ролі С. Петлюри у процесі творення національного війська. В. Сальський помітно героїзує Головного отамана, наголошуючи, що саме могутні українські збройні сили були головною метою його діяльності як у 1917–1920 рр., так і в екзилі²⁵.

Незважаючи на значну завантаженість обов'язками на посаді військового міністра, генерал у другій половині 1920-х років продовжує публікуватись на шпальтах емігрантських журналів. В умовах політичного розколу в середовищі емігрантів, посилення впливу монархістів, а особливо націоналістичної ідеології, міністр вважав за доцільне зосередитися на посиленні пропагандивної роботи серед колишніх військових. Одним із найдієвіших засобів стала систематична публікація матеріалів з історії українського війська на сторінках української преси та її популяризація в емігрантському середовищі. У цей час В. Сальський

* Шапірограф – пристрій для розмноження рукописного або друкованого тексту без друкарського набору.

**Українська станиця в Каліші – осередок українських інтернованих вояків у Польщі, утворений після ліквідації військових таборів у Каліші і Щипйорно на підставі угоди, підписаної 31 липня 1924 р. між Українським центральним комітетом (УЦК) та Міністерством праці й соціальної опіки Польщі. Очолювало його призначене УЦК правління. Першим головою правління став генерал В. Сальський, згодом його змінили генерал В. Куц, М. Ковальський, генерал І. Омелянович-Павленко, полковник І. Литвиненко. Існувала станиця за рахунок субсидій УЦК, мала власне господарство. Спершу налічувала понад 780 мешканців, у 1939 р. – 277 осіб (детальніше див: Л. Українська Станиця в Каліші. *Тризуб*. (Париж). 1939. Ч. 7(657). С. 10–11).

²⁴ Сальський В. Головні підстави творення Армії УНР в минулому і майбутньому. *Табор*. (Каліш). 1927. Ч. 4. С. 3–8.

²⁵ Сальський В. Головний отаман Симон Петлюра і армія УНР. *Табор*. 1926. Ч. 3. С. 5–13.

співпрацював із військовим журналом «Гуртуймося»*, що виходив із 1928 р. у Празі, а його головним редактором був близький соратник генерала Василь Филонович²⁶.

Та найтісніша співпраця склалася з часописом «Тризуб». Це – перший український журнал, що видавали з ініціативи С. Петлюри в Парижі. Перший його номер побачив світ 15 жовтня 1925 р. Видання було рупором ідей УНР, стояло на самостійницьких позиціях і ставило за мету не допустити, «щоб українська державна ідея лишалася беззахисною, щоб замість правдивого голосу національної еміграції було чуто фальшиві фальцети демагогів і пройдисвітів, щоб замість проповіді, було чуто лише вигуки невідповідальних руйників і хворих властолюбців»²⁷. Володимир Сальський разом із Симоном Петлюрою, Олександром Саліковським, Валентином Садовським, Євгеном Чикаленком був одним із перших співробітників часопису²⁸.

Публікації генерала доволі широкі за змістом, присвячені в основному військово-історичній тематиці, проблемі національної ідеї та постаті С. Петлюри. Всі вони об'єднані тезою про винятковість ролі української армії у збереженні державного потенціалу й боротьбі за незалежність та суверенність України.

Наприклад, у статті «Про оборону наших північних кордонів» В. Сальський постає відмінним військовим теоретиком і знавцем історії воєн. Він аналізує роль природних кордонів в обороноздатності країни загалом та України зокрема. Автор аргументовано спростовує значення ландшафтно-географічного чинника у стратегії ведення бойових дій, особливо з розвитком інженерної справи, технології зброярства і військового мистецтва²⁹. На підтвердження цієї думки наводить приклад Франції, яка після поразки у війні з Пруссією 1871 р. перейшла до розробки нової оборонної стратегії, зорієнтованої на наступальні дії і досягнення технічного прогресу. Це дозволило державі під час Першої світової війни вистояти під натиском набагато сильнішого і чисельнішого противника – Німеччини³⁰. Провівши певні паралелі між Францією й Україною, В. Сальський вважав, що останній треба багато чого запозичити при розробці власної оборонної стратегії. На його думку, найкращий вихід для України в боротьбі з північним сусідом – діяти за принципом «ворог мого ворога – мій друг»: налагодити стосунки з Польщею, Румунією, Туреччиною, Кавказькими країнами, Білоруссю, Військом Донським і спільно виступити проти Росії. Тому пріоритетне завдання України В. Сальський визначає так: «“Чолом проти півночі” в порозумінні і дружбі з сусідами зліва, справа і з тилу! Це єсть завдання не тільки для нашої дипломатії, але ним повинна бути

* «Гуртуймося» – неперіодичний тематичний журнал українських військових емігрантів, підтримуваний і фінансований урядом УНР в екзилі. Виходив у Празі (1929–1938) і Софії (1939). Його редакторами були Василь Филонович і Микола Битинський. На сторінках журналу публікували свої дописи відомі військові й громадські діячі: Віктор Куш, Петро Зленко, Василь Прохода, Олександр Доценко, Павло Шандрук, Степан Сірополко, Степан Смаль-Стоцький, Андрій Яковлів та ін.

²⁶ Халхунов С. О. Дослідження військової політики Центральної ради в працях істориків української діаспори 1920–1930-х років. *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. Черкаси, 2017. № 3. С. 5–13.

²⁷ Заташанський І. П'ять років існування «Тризуба». *Тризуб*. 1930. Ч. 39(247). С. 3.

²⁸ Там само. С. 4.

²⁹ Сальський В. Про оборону наших північних кордонів. *Тризуб*. 1925. Ч. 7. С. 9.

³⁰ Там само. С. 11–13.

пройнята вся наша державна будівля...»³¹. А засобами досягнення мети він бачив створення боєздатної армії та ефективного плану операцій, в основі якого – захист пріоритетних осередків і розбудова залізничного сполучення з урахуванням розвідданих. У кожній статті на військову тематику В. Сальський наголошує на неоціненній ролі війська, людського потенціалу в боротьбі проти ворога: «Не натуральні перешкоди боронитимуть державу від зовнішнього нападу, а живі і творчі сили нації, свідомість у нації поважності для неї цієї справи, героїчний дух нації та воля її до перемоги, і, як зматеріялізований вислід всього цього – національна армія, добре зорганізована, забезпечена і здатна до маневру»³².

Друга група статей присвячена проблемі національної ідеї. В. Сальський вважав її стрижнем нації, «бо без ідеї нація існувати не може»³³. Тому й акцентував на цій тематиці. Розуміючи, наскільки важливу об'єднавчу та консолідаційну роль у суспільстві відіграє національна ідея в умовах бездержавності, він спробував висвітлити цю проблему в низці дописів. Як особа публічна, В. Сальський брав активну участь у громадському житті емігрантів, водночас цікавився культурними й політичними подіями в Польщі. Одна з них – публічна лекція «Ягеллонська ідея і справа національних меншостей» польського історика Вітольда Каменецького (Witold Kamenetskyi) спонукала генерала написати про стратегію майбутніх взаємин українців з їхніми сусідами. У статті «Старі мрії і нові пісні» В. Сальський роздумує над актуальністю та доцільністю/недоцільністю «ідеї національного визволення» Польщі в умовах нового світового порядку. Особливо його хвилює доля національних меншин, їхня боротьба за свої права. В. Сальський наголошує, що сформована ще в середньовіччі ягеллонська ідея із відновленням польської державності втратила актуальність. Реалії ХХ ст. вимагають створити нову ідею, яка би врахувала прагнення національних меншин, усувала гегемонію однієї нації над іншою. Насамперед, порозуміння з «українською нацією, яка неповстриманно прямує до здійснення свого національного ідеалу – незалежної державності. Першим же кроком на цьому шляху є унормування стосунків з українською меншістю, що перебуває в Польщі»³⁴.

Роздуми над проблемою національної ідеї В. Сальський продовжує у статті «Пророк національного визволення». Кожен пригноблений народ у найбільш кризовий період існування, перед загрозою цілковитої асиміляції чи знищення породжує символ – непересічну особистість, що уособлює історичну долю народу, об'єднує його в боротьбі за своє відродження. Для українців такий пророк – Тарас Шевченко. Аналізуючи творчість визначного поета, В. Сальський наголошує на винятковості його ролі у процесі українського націєтворення. Кобзар відродив національну душу, знайшов ключ до її найглибших підвалів. Він сформулював національну ідею: «В своїх творах Шевченко не тільки яскраво ставив перед нацією ідеал політичної волі, незалежності і запалював жагу боротьби за неї, але він ще плекав в нації традицію боротьби, героїчний дух; як раз ті прикмети національного характеру, що так властиві були нашому козацтву і без яких визволення нації єсть гарною мрією»³⁵. На думку В. Сальського, саме завдяки творчості Кобзаря на

³¹ Там само. Ч. 8. С. 5–6.

³² Сальський В. Про оборону наших північних кордонів. *Тризуб*. 1925. Ч. 8. С. 7.

³³ Сальський В. Старі мрії і нові пісні. *Тризуб*. 1926. Ч. 26. С. 15.

³⁴ Там само. С. 15.

³⁵ Сальський В. Пророк національного визволення. *Тризуб*. 1927. Ч. 11(69). С. 6.

початку ХХ ст. український національний рух набув небачених масштабів. А героїчна і завзята боротьба під час національної революції 1917–1921 рр. – безцінний моральний здобуток українського народу. Цими думками автор прагне відродити патріотичні почуття своїх читачів, сказати, що перемога більшовизму – ще не остаточна поразка українців. Він наголошує: кількарічна збройна боротьба – це лише початковий етап нелегкого шляху до власної незалежності³⁶.

Не оминув у публікаціях В. Сальський і постаті С. Петлюри. Вони були одним з них, широко вірили в незалежність України та реалізували цю ідею. Поважали один одного. В. Сальський користувався значним авторитетом у С. Петлюри за свої звитяги на полі бою, воєнний досвід і майстерність. Натомість сам був вірним соратником Головного отамана. У нарисах на сторінках часописів «Тризуб» і «За державність»* В. Сальський помітно героїзує постать С. Петлюри, називає його не диктатором, а «вождем з ласки Божої», «вибранцем свого народу»³⁷, що народився і виріс «в огні національної революції, в боротьбі за осягнення відвічних ідеалів української нації»³⁸, був покликаним втілити прагнення до незалежності. Він активно розвиває тезу про месіанство Генерального отамана, самозречення на благо України. Одночасно помітне щире захоплення постаттю С. Петлюри, його роллю у відродженні українського війська («створив армію, що вкрила себе вічною славою»³⁹) та національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр. «Кристално чистий з боку морального, він фанатично був відданий ідеї української державности і в очах військ він був втіленням цієї ідеї. Він був фокусом, в якому концентрувалися найсвятіші почуття українського вояка, як фокус дзеркала, відбиваючи яскравим промінням любови до Батьківщини ці сконцентровані в ньому почуття. Він ще більше підносив почуття вояцтва до височини самопожертви і завзяття і скеровував енергію маси на надлюдські подвиги. Він тримав у своїх міцних і чистих руках серце та душу армії, як рівнож можна сказати, що він сам був серцем і душою армії»⁴⁰, – саме таким бачив С. Петлюру В. Сальський. Після прочитання цих рядків уява малює образ ідеального вождя. Розуміючи значення справжніх лідерів і героїв у патріотичному вихованні та формуванні національної самосвідомості народу, В. Сальський своїми публікаціями сприяв перетворенню постаті визначного військового й політичного діяча на символ незламності, непереморності й нескореності української нації. Автор усвідомлював, що «ім'я Петлюри, культ Петлюри – це величезна русійна сила українського національного руху, це неминуча боротьба, це безоглядне прагнення до остаточної перемоги»⁴¹.

Отже, публіцистика – невід'ємна складова громадської й політичної активності В. Сальського. Захоплення нею в інтелектуальних колах початку ХХ ст. стало

³⁶ Сальський В. Пророк національного визволення... С. 7.

* «За державність» – збірник, присвячений історії українського війська. Виходив із 1929 р. під егідою Українського військово-історичного товариства у м. Каліш. На його сторінках публікували в основному спогади учасників національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Відповідальним редактором збірника був полковник Михайло Садовський.

³⁷ Сальський В. Вождь з ласки Божої, Вождь-Мученик та його заповіт. *За Державність. Матеріали до історії українського війська.* (Каліш). 1936. Вип. 6. С. 9, 10.

³⁸ Сальський В. Вождь з ласки Божої. *Тризуб.* 1926. Ч. 34. С. 17.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само. С. 16.

⁴¹ Сальський В. Вождь з ласки Божої, Вождь-Мученик... С. 11.

певною даниною тогочасній суспільній моді. Журналістика була важливою складовою просвітницької діяльності, чи не єдиним дієвим способом популяризувати, донести ту чи ту інформацію до громадськості, вплинути на рівень її національної свідомості. Активна публіцистична діяльність В. Сальського припадає на емігрантський період його життя, особливо другу половину 1920-х років. Військовий міністр співпрацював з такими часописами, як «Воля», «Табір», «Гуртуймося», «Триzub», «За державність», що виходили в Польщі, Австрії, Франції. Його дописи об'єднують національно-державницька тематика та щира віра в успіх української справи. Втім головним лейтмотивом статей все ж є військо, його історія, а також вирішальна роль у боротьбі за незалежність України. Дописи В. Сальського виявили неабиякий письменницький талант, аналітичність і далекоглядність автора, а публікації на військово-політичну і військово-історичну тематику – глибокі знання з політології, теорії та практики військової справи. Його статті були покликані популяризувати українську національну ідею, зберегти й плекати в емігрантських колах віру в успіх української справи, а також спонукати до активної роботи в цьому напрямі. Попри пропагандивність деяких публікацій В. Сальського вони відіграли важливу роль у розвитку культурно-просвітницького й національного життя українців в еміграції.

REFERENCES

1. Bendiuk, M., Ivanushchenko, H., & Marchuk, I. (2008). Postati diiachiv ukrainskoho vyzvolnoho rukhu pershoi pol. XX st. *Ostrozkyi kraieznavchyi zbirnyk* (Ostrih), 3, 130–135 [in Ukrainian].
2. Holubko, V. (2010). Polkovodtsi Symona Petliury. In T. Kshonstka (Ed.), *Polshcha ta Ukraina v borotbi za nezalezhnist 1918–1920* (pp. 92–109). Warsaw [in Ukrainian].
3. Kamentsev, D. (2018). «Mene zavzhdy tishylo y pochasty dyvuvala ta velyka napruzhenha pratsia, yaku perevodiat nashi voiaky...»: rol Volodymyra Salskoho v orhanyzatsii ukrainskoi viiskovoi emihratsii (1921–1940). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 31, 190–202 [in Ukrainian].
4. Khalkhunov, S. O. (2017). Doslidzhennia viiskovoi polityky Tsentralnoi rady v pratsiakh istorykiv ukrainskoi diaspory 1920–1930-kh rokiv. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii «Istorychni nauky»*, 3, 5–13 [in Ukrainian].
5. Kolianchuk, O. (2000). *Ukrainska viiskova emihratsiia u Polshchi (1920–1939)*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NANU [in Ukrainian].
6. Kolianchuk, O., Lytvyn, M., & Naumenko, K. (1995). *Heneralitet Ukrainskykh vyzvolnykh zmahani. Biohramy heneraliv ta admiraliv ukrainskykh viiskovykh formatsii pershoi polovyny XX stolittia*. Lviv [in Ukrainian].
7. L. (1939). Ukrainska Stanytsia v Kalishi. *Tryzub (Paris)*, 7 (657), 10–11 [in Ukrainian].
8. Livytskyi, M.A. (1984). *DTs UNR v ekzyli mizh 1920 i 1940 rokamy*. Munich; Philadelphia [in Ukrainian].
9. Salskyi, V. (1926). Holovnyi otaman Symon Petliura i armii UNR. *Tabor*, 3, 5–13 [in Ukrainian].
10. Salskyi, V. (1925). Pro oboronu nashykh pivnichnykh kordoniv. *Tryzub*, 7, 9–13; 8, 3–7 [in Ukrainian].

11. Salskyi, V. (1926). Stari mrii i novi pisni. *Tryzub*, 26, 13–15 [in Ukrainian].
12. Salskyi, V. (1926). Vozhd z lasky Bozhoi. *Tryzub*, 34, 13–17 [in Ukrainian].
13. Salskyi, V. (1927). Holovni pidstavy tvorennia Armii UNR v mynulomu i maibutnomu. *Tabor (Kalish)*, 4, 3–8 [in Ukrainian].
14. Salskyi, V. (1927). Prorok natsionalnoho vyzvolennia. *Tryzub*, 11 (69), 5–7 [in Ukrainian].
15. Salskyi, V. (1920). Skhidne pytannia. Analiz stratehichno-politychnoho stanovyscha na Ukraini v 1919 rotsi. *Volia (Vienna)*, 1 (8), 342–350; 2 (9), 405–410 [in Ukrainian].
16. Salskyi, V. (1936). Vozhd z lasky Bozhoi, Vozhd-Muchenyk ta yoho zapovit. *Za Derzhavnist. Materialy do istorii ukrainskoho viiska (Kalish)*, 6, 9–12 [in Ukrainian].
17. Sliusarenko, P. M. (2018). Vnesok viiskovoho ministra Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky heneral-khorunzhoho Volodymyra Salskoho u reformuvannia Ukrainiskoi Armii u 1920 rotsi. *Voienno-istorychnyi visnyk: Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 2 (28), 70–82 [in Ukrainian].
18. Stasiuk, I. M. (2012). Viiskova elita Ukrainy doby natsionalno-vyzvolnykh zmahan 1917–1921 rr.: komanduvachi Diievoi Armii UNR. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*, 724, 158–163 [in Ukrainian].
19. Tynchenko, Ya. (2007). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky (1917–1921)*. (Vol. 1). Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
20. Tynchenko, Ya. (2011). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainiskoi Narodnoi Respubliky (1917–1921)*. (Vol. 2). Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
21. Valiiskyi, A. (2009). Heneral Volodymyr Salskyi. *Visti kombatanata*. Retrieved from http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2009/02/blog-post_03.html [in Ukrainian].
22. Zatashanskyi, I. (1930). Piat rokiv isnuvannia «Tryzuba». *Tryzub*, 39 (247), 2–5 [in Ukrainian].

Denys KAMENTSEV

Postgraduate Student at the

Department of Humanities

Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2115-6197>

e-mail: deniskamentsev@yahoo.com

OPINION JOURNALISM ACTIVITY OF VOLODYMYR SALSKYI

The main directions of journalistic activity of the Major General, Minister of Military Affairs of the Ukrainian People's Republic (UPR), and the Ukrainian People's Republic in exile Volodymyr Salskyi, which became an integral part of his social and political activity, are considered. Passion for journalism was typical of many prominent personalities of the early 20th century. V. Salskyi considered opinion journalism an essential element of educational activities, and under the war conditions – an effective method of ideological influence on the people, the formation of its national consciousness and patriotism.

The military-political figure's first attempts in opinion journalism occurred in 1920, stimulated by his own experience of participation in World War I and the Ukrainian National Revolution, difficult domestic and foreign policy circumstances in Ukraine, and the struggle

against Bolshevik Russia. The top of his journalistic career was the emigration period, especially in the second half of the 1920s. The publications with which V. Salskyi collaborated were considered, in particular, «Tabor», «Hurtoimosia», «Tryzub», «Za Derzhavnist».

The minister's articles were united around national-state issues, the propaganda of patriotism, sincere faith in the Ukrainian cause's success, and, finally, the building of an independent united Ukraine. The central leitmotif of almost all publications is the army, the history of its formation, heroism in the national liberation struggle of 1917–1921, as well as the role in the further struggle for the realization of the national idea. V. Salskyi's articles are analyzed. His articles demonstrated the author's remarkable writing talent; his publications on military-political and military-historical topics showed in-depth knowledge of political science, theory and practice of military affairs, and international politics. V. Salskyi's opinion journalism played a significant role in popularizing the Ukrainian national idea and the development of cultural, educational, and national life of Ukrainians in exile.

Keywords: Volodymyr Salskyi, Minister of War, journalism, «Tryzub», national idea.